

Об'єднана цільова група з компетентностей бібліотекарів на підтримку
електронних досліджень і наукових комунікацій
Червень 2016

Профіль компетентностей бібліотекарів з наукової комунікації та відкритого доступу

Автори: Паскаль Каларко (Pascal Calarco), Кетлін Ширер (Kathleen Shearer), Бірджит Шмідт (Birgit Schmidt), Домінік Тейт (Dominic Tate)

За участі членів цільової групи

Переклад українською: Тетяна Жесткова (Tetiana Zhestkova), Оксана Бруй (Oksana Brui), Науково-технічна бібліотека Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут»

Визначення

Асоціація наукових бібліотек (Association of Research Libraries) визначає наукову комунікацію як "систему, за допомогою якої створюються наукові дослідження та інші наукові праці, оцінюється їх якість, вони поширюються в наукових колах та зберігаються для використання в майбутньому. Система включає в себе як формальні засоби комунікації, такі як публікації в рецензованих журналах, так і неформальні канали, такі як "електронні розсилки" (<http://www.arl.org/focusareas/scholarlycommunication>). Інші неформальні канали наукової комунікації включають в себе повідомлення в соціальних медіа: блогах, Твітері тощо.

Нові технології трансформують усі аспекти дослідження, в тому числі й шлях поширення. Традиційна система, за якою дослідники публікують результати своїх робіт в передплатних академічних журналах (або монографіях), все ще переважає, в значній мірі через подальше використання фактора впливу (імпакт фактора) і престижу місця публікації як основного показника оцінювання якості та впливу дослідження. Однак, існує безліч ініціатив і проектів, що кидають виклик традиційним моделям. Вони є наслідком технологій, політики і більш широкого розуміння поширення досліджень.

Значним компонентом цієї трансформації є перехід до відкритого доступу і відкритої науки. В 2001 році Будапештська ініціатива відкритого доступу стала доленосною для відкритого доступу і визначила його наступним чином:

Під «відкритим доступом» до цієї (наукової) літератури ми маємо на увазі її доступність в мережі інтернет, можливість будь-якому користувачу читати, завантажувати, копіювати, поширювати, друкувати, посилатися на повні тексти цих робіт, сканувати для індексації, вводити як дані в програмне забезпечення, використовувати їх з іншою законною метою без фінансових, юридичних чи технічних обмежень, за виключенням тих, що регулюють доступ до самого інтернету. Єдине обмеження на відтворення і поширення публікації та єдиною умовою копірайту в цій області повинно бути право автора контролювати цілісність своєї роботи і право на обов'язкове коректне посилання та цитування при використанні його роботи. – *Будапештська ініціатива відкритого доступу (Budapest Open Access Initiative)*.

Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 3.0

Об'єднана цільова група з компетентностей бібліотекарів на підтримку
електронних досліджень і наукових комунікацій
Червень 2016

Бібліотеки залучені до питань, пов'язаних з відкритим доступом і науковою комунікацією, низкою способів:

- Пропонуючи видавничі сервіси журналам і/або книгам відкритого доступу та інші сервіси з доданою цінністю вченим свого університету (наприклад, робота з університетською типографією, якщо така є)
- Підтримуючи інституційний репозитарій для забезпечення доступу до статей та інших результатів досліджень, вироблених науковцями
- Надаючи консультації та рекомендації з питань авторського права і відкритого доступу для науковців
- Забезпечуючи доступ до послуг і ресурсів, які допомагають оцінити якість наукової діяльності, від традиційної бібліометрії до альтернативних наукових показників
- Розвиваючи бібліотечні ініціативи, які заохочують і активують здатність керувати своїми авторськими правами і поліпшити економіку та доступ до опублікованих досліджень
- Займаючись маркетингом і просуванням наукової діяльності відкритого доступу як в університеті, так і за його межами
- Працюючи з відділом комплектування над розвитком і підтримкою фонду публікацій, членства та ліцензійних умов відкритого доступу
- Підтримуючи та навчаючи дослідників з питань наукової комунікації

Ролі бібліотеки

Участь бібліотек у сфері наукової комунікації та відкритого доступу, як правило, належить до одного з чотирьох напрямів: послуги з наукового видавництва; послуги репозитарію відкритого доступу; консультації з питань авторського права та відкритого доступу; оцінювання наукових ресурсів.

1. Послуги з наукового видавництва

- Надання видавничих послуг локально або через розміщення цифрових видавничих платформ для журналів, книг, матеріалів конференцій, робочих документів та інших робіт оригінальної наукової діяльності викладачів і студентів
- Робота з цифровим репозитарієм та іншими фахівцями для забезпечення зберігання, опису, доступу і збереження контенту

2. Послуги репозитарію відкритого доступу

- Збирання, управління та розповсюдження цифрових матеріалів, створених інституцією та членами її спільноти

3. Консультації з авторського права і відкритого доступу

- Проведення консультацій та навчання для викладачів і студентів з питань авторського права та політик відкритого доступу, сервісів та ресурсів, ліцензій відкритого доступу та альтернативних шляхів видання

4. Оцінювання наукових ресурсів

- Надання експертизи та проведення консультацій і роз'яснювальної роботи для університетської спільноти з оцінювання наукових ресурсів та наукових показників, включно з традиційними наукометричними та альтернативними показниками.

Компетентності і навички

Більшість з описаних вище ролей вимагає певного рівня знань за визначеною темою. Зокрема, бібліотекарі повинні мати широке бачення і розуміння видавничих моделей, як традиційних (комерційних, суспільних), так і відкритого доступу, питань інтелектуальної власності, а також економічних аспектів наукового видавничого процесу.

Інші ключові компетенції полягають у наступному:

1. Послуги з наукового видавництва

Знання:

- Платформ комерційного видавництва і видавництва відкритого доступу
- Робочих процесів і операційних моделей видавничого процесу
- Редакційних процесів
- Стандартів: Digital Object Identifiers (DOI), International Standard Serial Numbers (ISSN), International Standard Book Numbers (ISBN), стійкі URL, OpenURL та CNRI Handle
- Політик та вимог сторони, що фінансує
- Стандартів метаданих та пошукових інструментів

Розуміння:

- Сучасних тенденцій та питань відкритого доступу і наукової комунікації
- Кураторства даних і практик збереження
- Питань ліцензування, пов'язаних з відкритим доступом

Уміння:

- Управляти програмним забезпеченням, призначеним для видання відкритого доступу, таким як Public Knowledge Project's Open Journal System (OJS) та Open Monograph Press (OMP)
- Працювати з місцевими (бібліотечними та університетськими) IT-підрозділами для розвитку потенціалу та інфраструктури

2. Послуги репозитарію відкритого доступу

Знання:

- Політик і вимог відкритого доступу
- Програмного забезпечення для управління репозитарієм, стандартів метаданих та пошукових інструментів

Об'єднана цільова група з компетентностей бібліотекарів на підтримку
електронних досліджень і наукових комунікацій
Червень 2016

- Форматів даних, розроблення баз даних, управління даними, засобів маніпулювання даними

Уміння:

- Управляти платформою репозитарію і оновленням програмного забезпечення
- Працювати з дослідниками зі зберігання результатів досліджень в репозитарії
- Взаємодіяти з видавництвами з питань політики архівування (в тому числі і щодо періоду ембарго) і, де це може бути застосовано, з питань щодо витрат на обробку статті

Розуміння:

- Сучасних тенденцій та питань відкритого доступу і наукової комунікації
- Питань авторського права і ліцензування, пов'язаних з науковим контентом
- Кураторства даних і практик збереження

3. Консультації з авторського права і відкритого доступу

Знання:

- Питань авторського права і ліцензування, пов'язаних з науковим контентом, включно з традиційною ліцензією копірайт, ліцензіями Creative Commons та іншими ліцензіями відкритого доступу
- Політики й вимоги відкритого доступу
- Сучасні тенденції й питання відкритого доступу та наукової комунікації

Розуміння:

- Традиційної системи наукового видавництва

Уміння:

- Формувати та підвищувати рівень знань про відкритий доступ, включно з практичними питаннями, такими як фінансування й дотримання політики
- Консультувати викладачів і аспірантів з питань альтернатив передачі ними авторського права на свої оригінальні наукові роботи

4. Оцінювання наукових ресурсів

Знання:

- Критеріїв оцінювання журналів та інших ресурсів
- Бібліометричних та альтметричних теорії й практики

Розуміння:

- Просування науково-викладацького складу та політик і процедур володіння науковими ресурсами
- Планування/ оцінювання впливу наукових продуктів інституції

Об'єднана цільова група з компетентностей бібліотекарів на підтримку
електронних досліджень і наукових комунікацій
Червень 2016

Уміння:

- Надавати підтримку науково-викладацькому складу в оцінюванні журналів та інших наукових ресурсів
- Надавати консультації відділу комплектування бібліотеки щодо показників якості наукових ресурсів

Типові назви посад

1. Послуги з наукового видавництва

Бібліотекар з наукової комунікації, бібліотекар з наукового видавництва, бібліотекар з комплектування електронних ресурсів, бібліотекар з метаданих та наукового видавництва

2. Послуги репозитарію відкритого доступу

Бібліотекар інституційного репозитарію, бібліотекар цифрового репозитарію, бібліотекар з цифрової наукової діяльності, бібліотекар з наукових досліджень

3. Консультації з авторського права і відкритого доступу

Бібліотекар з наукової комунікації, бібліотекар з авторського права.

4. Оцінка наукових ресурсів

Бібліотекар з оцінювання наукових ресурсів, бібліотекар з наукової комунікації

Напрями і ролі пов'язаних сервісів

До пов'язаних сервісів належать: управління даними досліджень, розвиток колекції, технічні сервіси, консультації (авторське право, політики і т.д.), інформаційна грамотність

Посади: предметний бібліотекар чи бібліотекар зі зв'язків, бібліотекар із цифрових ініціатив, бібліотекар із цифрових гуманітарних наук, бібліотекар технічної підтримки, комплектатор, бібліотекар по роботі з базами даних

Бібліографія

S. Abraham et al (2001). *Budapest Open Access Initiative Declaration*. Budapest, Hungary. February 1415. Available at: <http://www.budapestopenaccessinitiative.org/read>

M. M. Bresnahan, A. M. Johnson (2013). Assessing scholarly communication and research data training needs. *Reference Services Review*. **41** (3): 413443. doi: 10.1108/RSR0120130003

Об'єднана цільова група з компетентностей бібліотекарів на підтримку
електронних досліджень і наукових комунікацій
Червень 2016

R. Cullen (2011). Institutional Repositories, Open Access, and Scholarly Communication: A Study of Conflicting Paradigms. *Journal of Academic Librarianship* **3** 7(6): 460– 470. doi: 10.1016/j.acalib.2011.07.002

R. Elfenbein (2012). Scenarios for the future of scholarly communications. *Insights: the UKSG journal* **25** (1): 61–65.

K. Fitzpatrick (2012). Giving It Away: Sharing and the Future of Scholarly Communication. *Journal of Scholarly Publishing* **43** (4): 347–362. doi: <http://dx.doi.org/10.3138/jsp.43.4.347>

M. Jubb (2011). Heading for the Open Road: Costs and Benefits of Transitions in Scholarly Communications. *Liber Quarterly* **21** (1): 102–124

C. Lynch (2003). Institutional Repositories: Essential Infrastructure for Scholarship in the Digital Age. ARL Bimonthly Report. No. 226: 17

Public Knowledge Project, <http://pkp.sfu.ca/>

R. Radom, M. FeltnerReichert, K. StringerStanback (2012). SPEC Kit 332: Organization of Scholarly Communication Services. Washington: Association of Research Libraries, November 2012. Available at: <http://publications.arl.org/OrganizationofScholarlyCommunicationServicesSPECkit332>

N. Simons, J. Richardson, New Roles, New Responsibilities: Examining Training Needs of Repository Staff, *Journal of Librarianship and Scholarly Communication* **1** (2) (2012), eP1051. <http://dx.doi.org/10.7710/21623309.1051>

D. J. Solomon (2012). Digital Distribution of Academic Journals and its Impact on Scholarly Communication: Looking Back After 20 Years. *Journal of Academic Librarianship* **3** 9(1): 23–28. doi: <http://dx.doi.org/10.1016/j.acalib.2012.10.001>

J. Stemper. Generic Template: Scholarly Communication Librarian Position Description, ARL/ACRL Institute on Scholarly Communication. Available at: <http://www.arl.org/focusareas/workforce/1185>

Про цільову групу

Даний документ підготовлено членами Об'єднаної цільової групи з компетентностей бібліотекарів на підтримку електронних досліджень і наукових комунікацій.

В Об'єднану цільову групу з компетентностей бібліотекарів на підтримку електронних досліджень і наукових комунікацій входять представники [Асоціації наукових бібліотек \(Association of Research libraries, ARL\)](#), [Асоціації наукових бібліотек Канади \(Canadian Association of Research Libraries, CARL\)](#), [Асоціації європейських наукових бібліотек \(Association of European Research Libraries, LIBER\)](#) і [Конфедерації репозитаріїв відкритого доступу \(Confederation of Open Access Repositories, COAR\)](#).

Завдання цільової групи полягає у визначенні компетентностей, необхідних бібліотекарям у сфері наукової комунікації, яка активно розвивається. Першим

Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 3.0

Об'єднана цільова група з компетентностей бібліотекарів на підтримку
електронних досліджень і наукових комунікацій
Червень 2016

кроком буде визначення різних напрямів діяльності бібліотек у контексті електронних досліджень, управління репозитаріями та наукової комунікації.

Ці сервіси та ролі потім будуть відображені в компетентностях, необхідних бібліотекарям і фахівцям бібліотеки. Цільова група також буде звертати увагу на ряд організаційних моделей, які постійно еволюціонують, для підтримки нових сервісів.

Члени цільової групи

- Роб Грім (Асоціація європейських наукових бібліотек і Радбоуд університет Неймеген) / Rob Grim (LIBER and Radboud University)
- Паскаль Каларко (Асоціація наукових бібліотек Канади і Віндзорський університет) / Pascal Calarco (CARL and University of Windsor)
- Ірина Кучма (голова, Конфедерація репозитаріїв відкритого доступу і EIFL) / Iryna Kuchma (chair, COAR and EIFL)
- Алісія Лопес Медіна (Конфедерація репозитаріїв відкритого доступу і Національний університет дистанційної освіти) / Alicia López Medina (COAR and Universidad Nacional de Educación a Distancia)
- Сьюзен Рейлі (Асоціація європейських наукових бібліотек) / Susan Reilly (LIBER)
- Джуді Руттенберг (Асоціація наукових бібліотек) / Judy Rutenberg (ARL)
- Домінік Тейт (Конфедерація репозитаріїв відкритого доступу і Единбурзький університет) / Dominic Tate (COAR and University of Edinburgh)
- Кетлін Ширер (Конфедерація репозитаріїв відкритого доступу і Асоціація наукових бібліотек Канади) / Kathleen Shearer (COAR and CARL)
- Біргіт Шмідт (Асоціація європейських наукових бібліотек і Геттінгенський університет) / Birgit Schmidt (LIBER and University of Göttingen)